

За безсрамния култ към героите

От многото идеали от младостта, даващи на живота смисъл и блясък, които липсват в студените перспективи на средната възраст, аз съхраних един-единствен, толкова сияен и красив, колкото и преди – безсрамния култ към героите. Във век, който уравнива всичко и не почита нищо, аз заставам до викторианеца Карлайл¹ и запалвам моята свещ, също както правел Мирандола пред статуята на Платон, пред олтара на великите мъже.

Казвам *безсрамен*, защото си давам сметка колко немодно е сега да признаем в живота или историята нечий гений, който е по-възвишен от нашия. Нашата демократична догма е сложила знак за равенство не само между гласоподавателите, но и между нашите лидери. Ние изпитваме радост да доказваме, че живите гении са просто посредствени хора, а мъртвите са митове. Ако може да се вярва на историка Хърбърт Уелс, Цезар е бил идиот, а Наполеон – глупак. Тъй като е невъзпитано да се величаем, ние постигаме същия резултат, хитроумно изтъквайки колко обикновени са били великите хора, които са живели на земята. При ня-

¹ Автор на книгата „За героите, култа към героите и героичното в историята“. – Б. пр.

кои от нас това може би е благороден и безкомпромисен аскетизъм, който ще изтръгне от сърцата ни последната следа от благоговение и преклонение, да не би старите богове да се върнат и да ни ужасяват отново.

Лично аз оставам верен на тази последна религия и откривам в нея удовлетворение и стимул, потраен от благоговейните възторзи на младостта. Колко естествено звучи титлата на индийския поет Рабиндранат Тагор, дадена му от неговите сънародници – *Гурудева* („Почитан учител“); защо например трябва да се дивим на водопади, планински върхове или лятна луна над тихо море, но не и на най-голямото от всички чудеса: човек, който е едновременно и велик, и добър? Толкова много от нас са просто талантиливи или умни деца в играта на живота, че когато се озовем в присъствието на гений, ние можем само да се преклоним пред него като пред Божие проявление, природна стихия или продължение на сътворението. Такива хора са самата душа на историята, за която политиката и индустрията са само рамка и кости.

Отчасти причината за нашата суха схоластичност, която накара Джеймс Харви Робинсън¹ да ни призове да хуманизираме знанието си, беше концепцията за историята като безличен поток от цифри и „факти“, в който геният играе толкова несъществена роля, че историците се гордеят, когато го игнорират. Ние дължим тази теория за историята най-вече на Карл Маркс. Тя върви ръка за ръка с едно схващане за живота, което изпитва недоверие

¹ Джеймс Харви Робинсън (1863–1936), американски историк, създател на т.нар. Нова история. – Б. пр.

към изключителния човек, завижда на значително по-големия му талант и величае смирените и посредствените като наследници на земята. В крайна сметка някои започнаха да пишат история така, сякаш тя никога не е била живяна, сякаш в нея никога не е имало никаква драма, никакви комедии и трагедии на боричкащи се или разочаровани хора. Живите исторически описания на Гибън¹ и Тен² отстъпиха пред камари от неуместна ерудиция, в които всеки факт беше правилно изложен, документиран и мъртъв.

Не, истинската история на човека не е в цените и надниците, нито в изборите и битките, нито дори в плавния ход на живота на обикновения човек; тя по-скоро е в трайния принос на гениите към сумата на човешката цивилизация и култура. Историята на Франция, казано най-учтиво, не е историята на френския народ, нито на онези безименни мъже и жени, които са обработвали земята, кърпели са обуца и са търгували с различни стоки (защото тези неща са били правени винаги и навсякъде). Историята на Франция е хроника на нейните изключителни мъже и жени, нейните изобретатели, учени, държавници, поети, художници, музиканти, философи и светци и на техния принос към технологията, мъдростта, художественото майсторство и морала на техния народ и човечеството. И това важи за всяка страна и за целия свят. Историята на всяка страна по същество е историята на ней-

¹ Едуард Гибън (1737–1794), английски историк; най-прочутият му труд е „Залез и упадък на Римската империя“. – Б. пр.

² Иполит Тен (1828–1892), френски философ, историк и художествен критик. – Б. пр.

ните велики личности. Какво сме ние останалите освен тухли и хоросан в техните ръце, така че те да направят расата малко по-добра от самите нас? Затова аз виждам историята не като мрачна сцена на политика и сеч, а като борба на човека с гений с упоритата инерция на материята и озадачаващата мистерия на ума; това е неговата борба да разбере, контролира и преправи себе си и света.

Аз виждам хората, стоящи на предела на знанието, разпръсквайки светлина малко пред себе си; хора, които ваят мрамора във форми, облагородяващи човека; хора, които моделират други хора в по-добри инструменти на величието; хора, които правят език от музиката и музика от езика; хора, мечтаещи за един по-изтънчен живот и живеещи този живот. Това е един процес на сътворяване, пожив от всеки мит; святост по-реална от всяка вяра.

Да размишляваме за такива хора, да станем техни скромни последователи, изучавайки живота им, да ги наблюдаваме как работят, стгрявайки се на огъня, който ги е поглъщал, е начинът да си върнем част от трепета на младостта, когато сме си мислили, пред олтара или в изповедалнята, че докосваме или чуваме Бог. В тази мечтателна младост сме вярвали, че животът е гибелен и че само смъртта може да ни въведе в рая. Но сме грешали. Дори сега, докато сме живи, ние можем да влезем в него. Всяка велика книга, всяка творба на осветляващото изкуство, всеки летопис на един отдаден живот могат да ни отворят вратата към Елисейските полета. Твърде рано сме изгасили пламъка на нашата надежда и благоговение.

Нека да сменим иконите и да запалим свещите отново.